

МАСОВА СВІДОМІСТЬ, ЧИННИКИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ ТА ВПЛИВУ

А. А. Ходотаєв

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», gg0sdsdsd@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент М. В. Реуцький

Власне поняття «натовп», як маса людей, постійно змінювалося з ходом історії людини. І розвиток самої психології мас є процесом, який тісно пов'язаний з самою історією людини. Сам розвиток розуміння, з психологічного боку, явища натовпу, маси починає чітко демонструватися в період 19-20 століття на території Франції. Прийнято вважати, що перша людина яка почала вивчати саме натовп, був Гюстав Лебон. Оскільки саме він звертає увагу на політичну обстановку, а саме на елітарну її частину і ту частину загроз, яка могла б бути представлена в ряді зростання масового явища до стабільності суспільства і його розвитку в цілому. І він почав розглядати феномен мас (натовпу), як елемент соціальної поведінки в соціальній динаміці зростання. Основна суть дослідження Лебона полягала в тому, що є відмінність між психікою індивідуума (який знаходиться в звичайному, спокійному стані) і його психікою в рамках натовпу. У своїх роботах Лебон застосовував гіпноз, який допоміг йому прояснити дві речі. Перша річ полягала в тому, що завдяки гіпнозу, Лебон зрозумів стан навіювання людини і його сприйняття, а по-друге: відкрив і зрозумів механізм утримання контролю над натовпом. Лебон стверджував, що робота лідера починається з базової роботи, тобто, як звичайного учасника процесу натовпу, але потім він входив в стан гіпнозу під вплив проповідуваних ідей, на що натовп відповідає йому, як акт дії відповіді на його заклик. Але сама історія вивчення натовпу триває далі, відштовхуючись від основних ідей Лебона. Ідеї Лебона далі були розширені Г. Тардом. Основним об'єктом, який досліджував Тард був так званий «штучний» натовп. Суть полягала у тому, що натовп в роботах Тарда набуває певну людяність, оскільки йому була приписана здатність до творчості, чого не було у Лебона.

Також в рамках психології натовпу, маси працював і відомий Зигмунд Фройд. Фройд не погоджувався з ідеєю Лебона, а саме, про ідеї колективного несвідомого, як пояснювального принципі змін, що відбуваються в психіці індивідів, що знаходяться в натовпі. Для Фройда основною ідеєю була ідея про те, що прояв несвідомого в колективі, в натовпі йде не через гіпноз, який практикував Г. Лебон, а через звільнення людини від почуття пригнічення. І в рамках цього пояснення Фройдом і розумівся натовп, як умова, що веде людину до розслаблення та звільнення.

Масова свідомість, за своєю структурою, є однією з найцікавіших та в той же час важких конструкцій, оскільки повинна відображати суть всього та кожної людини, яка задіяна у рамках мас (наприклад на політичному мітингу). Саме явище мас та їх масову свідомість можна охарактеризувати таким чином: масова свідомість – це відображення людської свідомості в рамках загального людського явища. І як будь-яке явище у цього самого виду відображення людської реальності є певні чинники, які й формують саме масову свідомість. До основних факторів, які визначають масову свідомість, можна віднести:

- **Уявлення норми в рамках певного середовища** – у різних варіаціях середовища, дозволяють сформувавши окремі та різні прояви масової свідомості. Оскільки, наприклад, сприйняття нормальної та адекватної поведінки в різних країнах може трактуватися по-різному і, отже, породжує різні варіації масової та особистісної свідомості;

- **Образ поведінки** – тісно пов'язаний з попереднім пунктом, але має дві варіації: образ поведінки поданий з боку локального прикладу, тобто цим прикладом може виступати сім'я; другою варіацією є явище загального образу поведінки. У другому випадку йде приклад демонстрації природної течії людини в рамках того чи іншої натовпу. Тобто, тут можна відстежити загальноприйняті стандарти та явища, які і дозволяють сформувавши загальну масову думку та різні варіанти поведінки для індивіда);

- **Культурне середовище** – це те, що оточує людину у сталості і дає приклад для способу поведінки людини в рамках щоденного явища і також

саме культурне середовище, перебуваючи у якому людина дає певне уявлення норми яке може змінюватися і розвинути в різні результати;

- **Ситуації в навколишньому світі** – різні політичні, соціальні та інші ситуації формують різні думки, завдання та запити людей, які дозволяють сформувати певні погляди на ситуації і подальший їх розвиток, що може проявитися в рамках індивідуального і колективного;

- **Наукові уявлення** – дозволяє сформувати масі доказові, існуючі і доведені явища;

- **Регулярні, рутинні знання** – сфера знань, яка виражається у щоденному прояві та видає уявлення норми та образи поведінки.

Перелічене є блоком основних факторів, які впливають на саме масову свідомість, на індивіда та на індивідуальні свідомості. Але одним з головних та провідних питань є питання про вплив цього процесу. Перш ніж розглянути сам вплив масової свідомості, необхідно зрозуміти основні характеристики цього явища та інші особливості. До основних характеристик відносять:

1. **Загальний розумовий потенціал** (розмір різних знань, які в принципі мають різні маси і які вони фактично вживають для власної життєдіяльності);
2. **Просторова поширеність** (міра тієї маси, яку він охоплює);
3. **Темпоральність** (стійкість або нестійкість у часі);
4. **Ступінь зв'язаності** (чи є протиріччя чому-небудь чи ні);
5. **Керованість**;
6. **Рівень розвитку**;
7. **Характер вираженості** (за ступенем сили);
8. **Особливості використовуваних мовних засобів** (включає літературні або нелітературні компоненти).

Відштовхуючись від цього, необхідно зрозуміти, що масова свідомість і породжує масову активність, а саме – масову поведінку. Масова поведінка залежить від того, як люди сприймають те, що відбувається або те, що сталося,

а також від домінуючої думки у більшій частині населення. І, в залежності від цього, можна виділити такі види результатів:

- **Паніка, масова паніка** – активна форма масової взаємодії і дії, яка виражається в тому, що люди сприйняли інформацію, розуміють та усвідомлюють небезпеку, але не бачать альтернатив для вирішення проблеми й вдаються до паніки, яка може виражатися і в нескоординованих масових діях, безглузких масових рухах, травматизації один одного, протистояння, безладу;

- **Погром** – часто наслідок паніки, але не обов'язково. Погром – це одна з варіацій реакції мас на подію, яка виражається в емоційності і імпульсивності. Як правило, погроми бувають короткочасні, але також є і доцільні і постійні погроми;

- **Демонстрація** – відкритий прояв ставлення до певних подій або групи подій які виражаються у викладі своєї думки. Демонстрації також можуть бути і насильницького і ненасильницького характеру;

Сам вплив мас може бути обумовлено такими факторами як:

- ситуація;
- результати і бажані результати;
- рівень сприйнятливості;
- розуміння ситуацій і обстановки.

І від таких факторів можна виділити два результати впливу мас: позитивний та негативний результати. Оскільки **масова свідомість** – це тонкий і важкий конструкт, на який, в свою чергу, впливає все. Від особливостей індивіда, до запиту з яким він зіткнувся. І треба розуміти, що при теоретичній проблемі маси можуть бути схильні до різних результатів і впливом; і тут же, як вище було сказано, було виділено два види результатів, а саме позитивний і негативний. Наприклад, якщо розглядати масову свідомість в рамках виступу – активної дії натовпу, тобто демонстрації – то при запиті і вимоги вирішення проблем з якою зіткнеться маса, слід взяти облік з чим саме зіткнеться маса і ту групу людей, якій маса буде протистояти. І в залежності від отриманого рішення, натовп видає вищеописані результати, а вони представляють собою

наступне.

Позитивний результат в рамках масової свідомості та її діянь надає скріплення і удосконалення попередньої системи, на якій базувалася маса, що само по собі тягне додаткове об'єднання людей в рамках цієї самої маси, і сходження індивідуальної особистості, оскільки його мета за яку вона виступала, була досягнута. А такий рух зміцнює людину і, отже, саму масу. А негативна реакція може дозволити розшарувати саму масу і її свідомість на дві сфери, на менш радикалізовану і більш радикалізовану. Оскільки умовний програш несе за собою сильну травму і для індивідуальних якостей особистості, і також це відбудеться в рамках мас. Оскільки маси і свідомість є відображенням індивідуальності в колективному (в більшій його частині), саме негативне несе за собою занепадну реакцію, що і породжує занепадний стан і для індивіда, і для середовища в якому він знаходиться. Нарешті, можна коротко сказати, то що саме масова свідомість – це явище відображення індивідуальності особистості в кількісному явищі. Саме масова свідомість залежить від сформованих індивідуальностей і середовища, в якому вони знаходяться. І саме масова свідомість відображає суть звичайного і регулярного явища подій з якими стикаються як індивідуальність, так і масове явище. Також слід враховувати ті особливості які і впливають в масовому розумінні на особистість і дозволяють сформуванню потрібне масове мислення, яке в свою чергу може стати регулярним. До таких особливостей ми можемо віднести:

- образ поведінки.
- рівень сприйнятливості.
- навколишні ситуації.
- схильність індивідуальності.

Ці особливості, як і всі вищезазначені, до цього є однією із обов'язкових і ключових ланок в рамках формування мислення. Саме масова свідомість, в першу чергу, залежить і завжди залежала від відображення потреб людей та індивідуальних явищ кожної людини, тому що знову ж сам фактор масової свідомості також важливий, як і фактор індивідуального явища. Оскільки

відображення масового запиту і його свідомості в першу чергу виходить з рамок індивідуалістичних особливостей. А індивідуалістичні прояви дозволяють об'єднати людей і їх уявлення воедино, що дозволяє нам сформуванати природний стан масової свідомості в рамках певного середовища.

Література:

1. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб. : 1999.
2. Юнг К.Г. Психология бессознательного. – М., 1994.
3. Юнг К.Г. Психология биржевого натопву. – М., 2000.